

Nr 316.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående åtgärder till främjande av linodling och linberedning m. m.; given Stockholms slott den 18 mars 1919.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t föreslå riksdagen att *dels* till åtgärder för främjande av linodling och linberedning å *extra stat* för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av kronor 16,000; *dels* besluta, att en särskild fond, benämnd lånefonden för mindre linberedningsanstalter, skall inrättas för understödjande av dylika anstalters anläggande, från vilken fond, som skall förvaltas av statskontoret, statslån må, i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 150,000 kronor årligen, tilldelas hushållningssällskap, som förklarat sig villiga att utlämna linberedningslån för anläggande av sådan anstalt; *dels* för kapitalökning till denna fond anvisa såsom reservationsanslag

ej mindre å <i>tilläggsstat</i> för år 1919	kronor 150,000
än även för år 1920	» 150,000;

dels ock godkänna de av chefen för jordbruksdepartementet föreslagna grunder för lånerörelsen från ifrågavarande fond samt medgiva, att Kungl. Maj:t må äga utfärda de ytterligare föreskrifter, som i sådant hänseende må finnas erforderliga.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Alfred Petersson.

*Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 18
mars 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 PETRÉN,
 NILSON,
 LÖFGREN,
 friherre PALMSTIERNA,
 RYDÉN,
 UNDÉN,
 THORSSON.

Chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Petersson anförde efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet:

I skrivelse nr 94 den 25 april 1917 anhöll riksdagen, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning angående de åtgärder, som från det allmännas sida syntes kunna vidtagas för främjandet av odling och förädling av lin inom landet, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill denna utredning kunde föranleda.

Den sålunda begärda utredningens verkställande uppdrogs åt kommerskollegiet och lantbruksstyrelsen. Sedan ämbetsverken med anledning härav inhämtat yttranden, lantbruksstyrelsen från aktiebolaget svenska linberedningssällskapet och svenska hemslöjdsföreningarnas riksförbund samt kommerskollegiet från Sveriges kemiska industrikontor, och det därvid befunnits, att frågan om vidtagandet av effektiva åtgärder

för linodlingens främjande vore av synnerligen invecklad natur samt att meningarna härom vore i flera hänseenden delade, bemyndigade Kungl. Maj:t på ämbetsverkens hemställan den 3 maj 1918 ämbetsverken att för ifrågavarande ändamål tillkalla högst fem sakkunniga personer.

På grund härav tillkallade ämbetsverken såsom sakkunniga professorn H. J. B. Juhlin Dannfelt, ledamoten av riksdagens första kammare friherre Richard Hermelin, direktören Hugo Hennig, Borås, lantbrukaren Johan Johansson, Kälkebo, Forssa, samt disponenten Axel Leman, Forssa.

Med anledning av en utav de sakkunniga avlämnad promemoria angående kostnaderna för de åtgärder, de ämnade föreslå till stödjande och befrämjande av inhemsk odling och beredning av lin, hemställde ämbetsverken i skrivelse den 25 oktober 1918, att i statsverkspropositionen till 1919 års riksdag måtte beräknas *dels* för inrättande av en särskild lånefond för mindre linberedningsanstalter för vardera av åren 1919 och 1920 ett anslag av 150,000 kronor, *dels ock* för vidtagande av åtgärder till stödjande och befrämjande av inhemsk odling och beredning av lin ett belopp av tillhopa 34,600 kronor. Därjämte hemställde ämbetsverken, att Kungl. Maj:t måtte vid prövningen av en av kommerskollegiet den 31 december 1917 gjord framställning om ökning av manufakturförslagslånefonden taga hänsyn jämväl till fyllandet av det lånebehov, som framdeles kunde komma att göra sig gällande för upprättande inom landet av industriella linberedningsanstalter. — I sistnämnda del har ärendet överlämnats till finansdepartementet.

I statsverkspropositionen till pågående riksdag har med anledning av ämbetsverkens nyssnämnda framställning Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att i avbidan på propositioner angående anslag till åtgärder för linodlingens befrämjande och till inrättande av en lånefond för mindre linberedningsanstalter beräkna *dels* för det först angivna ändamålet å extra stat för år 1920 ett anslag av 34,600 kronor, *dels ock* såsom kapitalökning ett reservationsanslag av 150,000 till en lånefond för mindre linberedningsanstalter. Därjämte har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att å tilläggsstat för år 1919 jämväl beräkna såsom kapitalökning ett reservationsanslag av 150,000 kronor för sistnämnda ändamål.

Sedan de sakkunniga den 14 januari 1919 avgivit sitt betänkande, som enligt Kungl. Maj:ts beslut befordrats till trycket, hava ämbetsverken med överlämnande av detsamma avgivit utlåtande den 8 februari 1919. De hava därvid hemställt, att de i betänkandet framlagda förslagen måtte vinna beaktande.

I de sakkunnigas betänkande lämnas först en framställning av linodlingens förekomst, utveckling och förfall samt vidtagna åtgärder för dess upphjälpande. I denna framställning redogöres för dessa förhållanden såväl i Sverige som i främmande länder. Vidare behandlas frågan om fördelarna av en linodling, som kan tillgodose landets behov, samt möjligheten för dess skapande. I dessa avseenden får jag hänvisa till det tryckta betänkandet. Jag torde emellertid böra omförmåla, att de sakkunniga funnit betydelsen av en landets behov motsvarande linodling uppenbar samt ansett Sveriges klimat och jordmån icke lägga hinder i vägen därför, men att genom odlingsförsök m. m. större klarhet borde vinnas, varest och huru odlingen bäst bör bedrivas. De hava vidare funnit det icke böra möta några större svårigheter att inpassa linodlingen i hos oss brukade växtföljder och att denna kunde väl förenas med ett intensivt åkerbruk samt anført, att landets linförbrukning syntes kunna tillgoses medelst en odling å 6,000 eller högst 8,500 hektar, motsvarande allenast 0.2 å 0.3 procent av rikets åker. Beträffande linodlingens ekonomi hava de verkställt åtskilliga beräkningar samt meddelat, att enligt en sammanställning av resultatet under år 1917 av linodlingen å 9 egendomar vinsten växlat mellan 800 och över 7,000 kronor per hektar. De hava framhållit, att kristidens prisförhållanden antagligen icke skulle bliva bestående och att det vore fullständigt oberäkneligt, hur prisen komme att framdeles ställa sig, men ansett det icke vara uteslutet, att förhållandet mellan prisen på skördeprodukterna och omkostnaderna komme att bliva gynnsammare än förr, särdeles om förbättrade metoder infördes vid odling och beredning av linet, varigenom större skörd, bättre utbyte av stjälken och bättre kvalitet hos lintågan kunde vinnas. Det har vidare framhållits, att det inom landet odlade linet icke givetvis lämpade sig till förarbetning i landets linneindustri, enär såväl linets kvalitet vore mycket växlande som ock de av lin framställda produkterna visade sådana skillnader som mellan de finaste spetsar och grov säckväv. Därför kunde under alla förhållanden såväl import som export av lin vara ekonomiskt berättigade. I avseende å landets hemslöjd vore linodlingen i varje fall av stor betydelse. Följande uttalande av de sakkunniga torde böra här återgivas:

»Har väl linodlingen åter, under trycket av nu rådande svårigheter och högt uppdrivna pris å dess alster, upptagits av landets jordbrukare och anstalter upprättats, som kunna befria odlarna från den besvärliga nödvändigheten att själva bereda sin linskörd, och linhanteringen därmed blivit en vanlig del av lantmannabefolkningens verksamhet, så är det kanske ej uteslutet, att denna hantering kan bibehålla sig, även sedan prisen å dess alster åter nedgått till det normala, och landet sålunda hava vunnit fördelarna av att hava en säker tillgång på ett snart

sagt oundgängligt textilämne, ej mindre oundgänglig olja samt en avsevärd del av det äggviterika kraftfoder, som behöves för uppehållet av landets nötkreatursskötsel vid hög avkastning.

Det synes därför de sakkunniga, att goda skäl finnas att begagna de nuvarande för linhanteringen synnerligen gynnsamma förhållandena till att främja hågen för och vanan vid odling och beredning av lin och att det allmänna bör verka för detta ändamål genom alla sådana åtgärder, som synas kunna därtill bidraga.

Dessa åtgärder synas med hänsyn till framtida konkurrens på linmarknaden utifrån, särskilt från Ryssland, framför allt böra inriktas på att framställa en vara av efter landets förhållanden möjligast höga kvalitet, för vilken således ett högt salupris kan erhållas. Om lin av denna beskaffenhet skulle åstadkommas i sådan omfattning, att det icke helt och hållet kan omhändertagas av den inhemska hemslöjden eller av industrien, torde svårigheter icke möta att anordna en förmånlig export därav, då för högförädlad lin alltid finnes lönande avsättning på världsmarknaden.»

I avseende å de åtgärder, som syntes böra vidtagas för främjande av inhemska odling och beredning av lin, hava de sakkunniga främst omnämnt upplysnings- och undervisningsverksamhet. I detta syfte borde speciell undervisning i linodling meddelas vid såväl högre som lägre lantbruksläroverk samt kunskap spridas genom föredrag ute i bygderna och genom uppvisningsfält. Härvidlag kunde hushållningssällskapens konsulenter och vandringsrättare samt lantbrukslärare medverka. De sakkunniga hava vidare anfört:

»För instruktion av dessa undervisare och för att åstadkomma önskvärd planmässig ledning och enhetlighet i upplysningsarbetet samt såväl för att lämna råd och upplysning åt odlarna som för att stå administrationen till tjänst i och för åtgärder från det allmänna sida för linhanterings främjande, synes det vara synnerligen behöfligt, att en statskonsulent tillsättes. Det sakkunniga bistånd, en dylik konsulent skulle kunna lämna, torde bliva till gagn särskilt för de mindre jordbrukarna, som genom denne och de lokala undervisarna — jordbrukskonsulenterna och vandringsrättarna — kunna erhålla icke blott en god handledning utan även upplysning om på andra orter inom landet gjorda odlingsförsök och utgången av dessa, varigenom en efter de lokala förhållanden såvitt möjligt anpassad odling kan komma till stånd. Konsulentens verksamhet torde böra utövas i intimt samarbete med såväl Sveriges utsädesförening som aktiebolaget svenska linberedningssällskapet och andra liknande sammanslutningar, som kunna uppstå. Det synes de sakkunniga icke vara tvivel underkastat, att icke denne konsulent skulle bliva fullt upptagen med det arbete, som enligt ovan uppdragna linjer skulle åligga honom. Emellertid hava de sakkunniga — — — för att linodlingen ej skall komma att framdrivas på bekostnad av odlingen av övriga för såväl lantbruket som industrin viktiga oljev växter — särskilt raps, men även senap, m. fl. — ansett lämpligt ifrågasätta, att till konsulentens verksamhetsområde hänföres ej blott lin utan även övriga oljev växter. Därest en sådan utsträckning av konsulentens verksamhetsfält befinnes lämplig, synes denne kunna benämnas *statskonsulent i odling av spånads- och oljev växter.*

Att börja med bör konsulenten uppföras endast på extra stat samt i avlöningshänseende jämställas med extra statskonsulenter och lönen alltså utgå, under förutsättning att hans bostadsort blir Stockholm, med 5,600 kronor, men eljest med 5,200 kronor. Dessutom bör han erhålla särskild gottgörelse för sina resekostnader, vilken ersättning torde kunna utgå från det under nionde huvudtiteln uppförda anslaget till rese- och traktamentspenningar.

Då någon för ändamålet utbildad, lämplig person för närvarande icke torde vara att tillgå inom landet, synes det erforderligt, att möjlighet beredes en blivande konsulent att i utlandet studera linodling och linberedning samt i viss mån även odling av andra spånads- och oljeväxter. Härför bör ett mindre anslag beräknas, förslagsvis 3,000 kronor.

Statskonsulenten bör tydligtvis sortera under lantbruksstyresen — — —.»

Vidare hava de sakkunniga förordat utgivandet av en tryckt handledning i linodling och omförmålt, att lantbruksakademien utlyst en pristävlan angående författandet av en dylik skrift.

De sakkunniga hava härefter framhållit önskvärdheten av att hushållningssällskapen på sitt program upptaga åtgärder till linhanteringsfrämjande. Detta borde — förutom genom biträde av deras konsulenter och vandringsrättare och genom anordnande av föredrag och uppvisningsfält — ske bland annat genom premiering av linfrö å fröutställningar, genom anskaffande och utdelande till mindre jordbrukare av utsädesfrö, genom åtgärder för uppköp, rensning och spridning av utsädesfrö samt genom anställande av försök och undersökningar, avsedda att främja en rationell linodling. Såväl för beredande av medel till bidrag för täckaude av kostnaderna för en sådan verksamhets utövande som för uppmuntran härtill syntes ett mindre anslag böra ställas till sällskapens förfogande, förslagsvis 10,000 kronor att utdelas genom lantbruksstyresen.

Även tävlan och belöningar borde användas såsom medel att befordra linodlingen. Således syntes premiering av väl skötta linfält böra äga rum helst i samband med den vauliga småbrukspremieringen. Vid hushållningssällskapens fröutställningar borde utmärkelser utdelas för linfrö av framstående beskaffenhet och anslaget till befordrande av inhemsk fröodling därför utsträckas till att omfatta även linfrö. Vid slöjdutställningar, anordnade av hemslöjdföreningarna, borde premiering av berett lin samt garn och vävnader därav förekomma. Något statsanslag syntes ej erfordras härtill.

De sakkunniga hava därefter framhållit vikten av standardisering. Härmed synas de avse linets klassificering enligt vissa bestämda normer. Fastställandet av dessa standardtyper borde ske genom en sakkunnig nämnd.

Av stor vikt för linodlingen vore enligt de sakkunnigas mening en väl ordnad försöksverksamhet. Då sättet för jordens bearbetning i hög grad inverkade på odlingens framgång, borde försök rörande lämplig jordbearbetning anställas. Odlingsförsök borde anställas i olika delar av landet för att närmare utforska dessas olika lämplighet för lin, utvärdera lämpligheten av olika stammar för skilda delar av landet m. m. Vidare borde försök anställas med olika odlingsmetoder och gödsling m. m.

Lin vore en växtart, som i mycket ringa mån varit föremål för planmässig förädling. Det vore dock otvivelaktigt, att detta likaväl som andra växter kunde förädlas. Förädlingsarbetet syntes lämpligen börja i samverkan med övriga grenar av växtförädlingen och alltså anförtros åt Sveriges utsädesförenings anstalt vid Svalöv. Där borde även förekommande fiberundersökningar och bedömning av spånadsmaterial åtminstone tillsvidare verkställas. Försöksledaren borde genom ett reseanslag sättas i tillfälle att studera arbetsmetoder m. m. i utlandet. Reseanslaget borde kunna utgå från anslaget till reseunderstöd för lantbrukets studerande.

Odlingsförsöken borde bedrivas genom centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet. Vederbörande tjänsteman borde från nyssnämnda anslag erhålla ett reseunderstöd för att i utlandet studera linodlingen.

Den beredda spånadsvarans beskaffenhet berodde emellertid ej blott på linplantans sortegenskaper och de förhållanden, varunder den vuxit, utan även i lika hög om ej högre grad av beredningen, särskilt rötningen. Denna utföres på olika sätt och de sakkunniga hava lämnat en översikt över de i detta avseende tillämpade metoderna. Uppenbart vore emellertid att varken samma beredningssätt överallt vore det lämpligaste eller att beredningsmetoden ännu nått den fullkomlighet, att den ej kunde vidare utvecklas. Härutinnan komme helt visst behov av försöksverksamhet att förefinnas. Möjligheten att genom systematiska försök erhålla ändamålsenligare beredningsmetoder än de hittills använda vore helt visst stora. Med anledning av en i motionen nr 190 vid 1917 års riksdag framkastad tanke på en linteknisk försöksavdelning vid vävskolan i Borås hava de sakkunniga anfört, att denna vävskola ej fyllde de nödvändiga förutsättningarna för en dylik försöksverksamhet. Bättre möjligheter förefunnes enligt deras mening vid den nya linberedningsanstalten vid Hässleholm och det syntes vara skäl att antaga linberedningssällskapet erbjudande att vid nämnda anstalt medgiva dylika försök rörande linberedningens teknik. De sakkunniga hava härom anfört:

»Sällskapet saknar visserligen den för dylik försöksverksamhet nödiga utrustningen i såväl personal som apparater, och för att denna verksamhet skulle komma fullt i gång, kräves för dess ledning och övervakande en särskilt sakkunnig person. Som lönebidrag till denne person samt ersättning för av anstalten utförda lintekniska försök bör linberedningssällskapet hava ett årligt statsanslag. Beräknar man härför ifrågasatt persons årslön till 7,500 kronor samt röttnings-, torknings-, bråknings- och skäktningsarbetena till omkring 7,500 kronor årligen eller inalles 15,000 kronor per år, torde det kunna anses vara skäligt, att staten bidrage härtill med två tredjedelar. Såsom villkor för detta statsanslags erhållande bör sällskapet åläggas föra journal över de utförda proven med uttömmande uppgifter över dessas förlopp samt därav vunna rön. Proven böra företagas i överensstämmelse med de från Svalöv med stöd av föregående växtfysiologiska undersökningar lämnade anvisningar samt med ledning av den praktiska användning, vilken de föreliggande materialproven efter de sakkunnigas bedömande anses böra få. Rapport över de vunna rönen jämte materialproven ifråga böra därefter tillställas föreningen i Svalöv, varefter materialproven böra underkastas ren fiberanalys vid nämnda anstalt. Denna försöksverksamhet torde sålunda tillsvidare kunna inskränkas till att i huvudsak omfatta rön vid linberedningens praktiska utförande, och den vetenskapliga ledningen torde då till en början kunna anförtros efter frågornas beskaffenhet dels åt den föreslagne statskonsulenten, dels åt den vid Svalöv stationerade ledaren av förädlingsförsöken.

Ifrågakommande undersökningar rörande linfibers hållfasthet kunna utföras antingen vid statens provningsanstalt, vilken redan lär äga därför nödig utrustning, eller vid den nya avdelningen för spånads- och oljeväxter vid Svalövsanstalten, som för dylika undersökningars utförande bör utrustas med erforderliga apparater. Om förslaget om linförädlingens förläggande till Svalöv kommer att förverkligas, torde Sveriges utsädesförening komma att själv göra framställning om medel till den vetenskapliga utrustningen, som beräknas betinga en kostnad av högst 12,000 kronor.»

Jämväl vid de linberedningsanstalter, som kunde komma att upprättas medelst statslån, borde försök, ehuru i mindre omfattning, anställas rörande beredning av lin. Till dessa försök borde lämnas statsbidrag, som tillsvidare syntes kunna bestämmas endast till mindre belopp, förslagsvis 10,000 kronor, att fördelas genom kommerskollegiet.

De sakkunniga hava därefter övergått till att behandla frågan om understöd till linberedningsanstalter och därvid till en början yttrat följande:

»Av samtliga hörda sammanslutningar har betonats, att en av de allra förnämsta förutsättningarna för att linodlingen skall kunna med utsikt till framgång befrämjas i landet är, att odlarna helt eller delvis befrias från den tidsödande beredningen av linet. De sakkunniga dela fullt denna uppfattning. För nämnda ändamål erfordras särskilda linberedningsanstalter. Dessa kunna tänkas övertaga antingen hela beredningen — såväl rötningen som bråkningen och skäktningen — eller bråkningen och skäktningen eller endast bråkningen, i vilka senare två fall rötningen bibehålles hos odlaren.

Det förra slaget av anstalter fordrar på grund av röttnings- och torkningsprocessernas omständlighet en till anstalterna ansluten stor odlingsareal, för att anläggningen skall kunna fullt utnyttjas och kostnaderna i förhållande till avverkningen må kunna hållas så lågt som möjligt. En sådan anstalt drager också en avsevärd anläggningskostnad, och detta slag av anstalter lämpar sig därför blott för oavbruten drift året om. Beredningsanstalter av de senare slagen åter kunna anpassas för mindre arealer eller odlingsdistrikt, beroende på förefintliga lokala förhållanden, och uppföras med en betydligt lägre anläggningskostnad, varjämte beredningen där sker mera direkt för odlarnas räkning, antingen direkt för envar odlare eller för gemensam försäljning. Särskilt för Norrland, där linet hittills skördats i grönmoget skick och därför ej tål längre tids förvaring eller transport utan måste rötas på platsen hos odlarna, torde det senaste slaget av anstalter i regel bliva det mest passande.

Kostnaderna för de olika anstalterna samt sättet för dessas uppförande framgå av bilagda av en av de sakkunniga, direktören Hugo Hennig, utarbetade promemoria i ämnet (Bil. II), som jämväl upptager en kalkyl över för de olika anstalterna erforderliga odlingsarealer.

Huru många anstalter, större eller mindre, som kunna bliva behöfliga för landets linbehov, torde icke för närvarande kunna angivas, då detta ytterst är beroende på huru stor odling framdeles kan komma till stånd och i vad mån denna kan upprätthållas även efter kristidens slut, då den utländska linmarknaden eventuellt åter öppnats i full omfattning.

Utgår man emellertid ifrån, att odlingen skall kunna komma att ökas därhän, att densamma kommer att ungefär motsvara den före kristiden varande importen av lin och blånor, utgörande inemot 3,500,000 kilogram eller en beräknad odling från 6,000 hektar, så vill det med ledning av de av direktör Hennig lämnade arealsiffrorna synas, som om ett betydligt antal anstalter skulle vara erforderligt. Önskligt vore, att åtminstone en anstalt funnes att tillgå i varje linodlande län samt att anstalterna med hänsyn till linodlingsarealerna bleve så centralt förlagda som möjligt.

Det förtjänar att framhållas, att linberedningsanstalter, där artificiell torkning förekommer, vad Norrland angår, kunna få även andra viktiga uppgifter att fylla än beredning av lin. Såsom i motion nr 191 angivits, kunna de även användas för snabb torkning av linknopp samt för torkning av klöverfröhylsor och annat frö samt säd. Därest det intresse för tillvaratagande och odling av den vanliga brännässlan för dess beredning till textilämne, för vars väckande föreningen Jämtslöjd, — — — beslutat verka, skulle bliva mera allmänt, torde linberedningsanstalterna kunna komma till användning även för beredning av brännässelstjälk.

Då anläggandet av linberedningsanstalter är så gott som alldeles nytt för landet och då kristiden, på sätt förut påvisats, ovedersägligen lärt oss, att linhanteringens utveckling därhän, att vi kunna själva tillgodose vårt behov av lin och därav alstrade produkter, är för vår självförsörjning av utomordentlig betydelse, måste det givetvis vara en statsuppgift av synnerlig vikt att i viss mån sörja för tillkomsten av för linberedningen lämpliga anstalter.

Huru fördelaktigt det än vore, att statsbidrag kunde tilldelas anstalterna — — — synes dock med hänsyn till nuvarande oerhört uppdrivna handelspris å färdig-

berett lin ett statsbidrag — — — icke vara motiverat. Det torde för ifrågasvarande syftes vinnande få anses vara fullt tillräckligt, att statslån mot låg ränta och fördelaktiga avbetalningsvillkor finnas tillgängliga.

Företrädesvis torde då statslån böra beviljas mindre linberedningsanstalter, i första hand för uppehållande av anstalter grundade på *andelsprincipen*, vilken sammanslutningsform — — — flerstädes kommit till användning utomlands och därstädes visat sig fungera till allmän belåtenhet i de fall, då en dugande ledare stått i spetsen för föreningarna. Då härtill kommer, att andelsprincipen i Sverige tillämpats på flertalet till jordbrukets binärningar hörande områden samt därvid verkat mycket förmånligt å dessa binärningars utveckling, anse sig de sakkunniga böra tillstyrka, att understöd lämnas i främsta rummet åt linberedningsanstalter grundade på andelsväsen och i andra rummet åt sammanslutningar i annan form samt åt enskilda personer. Olika meningar äro emellertid rådande bland de sakkunniga angående lämpligheten av andelsprincipens tillämpning med avseende å linberedningsanstalter.

Vad angår storleken av de mindre lånen beräkna de sakkunniga dessa till *högst 25,000 kronor och en medelstorlek av 15,000 kronor*. Lånen synas böra erhållas endast såsom bidrag till anläggningskostnaderna samt utgå med belopp intill halva denna kostnad. För ifrågasvarande lånebehovs fyllande skulle enligt de sakkunnigas beräkningar erfordras *anslag för vartdera av åren 1919 och 1920 med 150,000 kronor*. Såsom skäl för att anslag begäres redan för år 1919 vilja de sakkunniga anföra, att det är av behovet oundgängligen påkallat, att ett flertal linberedningsanstalter snarast kommer till utförande för att omhändertaga det redan odlade och nu upplagrade linet. Detta kan nämligen icke på långt när upptagas av aktiebolaget svenska linberedningssällskapets anstalt. Därest icke några åtgärder i förevarande avseende vidtagas, är det även att befara, att den i landet nu uppblomstrande linodlingen hastigt åter förfaller.

Den fond, som sålunda enligt de sakkunnigas mening bör inrättas, synes förslagsvis kunna benämnas *länefonden för mindre linberedningsanstalter*.

Såsom övriga allmänna bestämmelser och villkor för erhållande av lån från nu ifrågasatta fond få de sakkunniga föreslå följande.

Utlämnandet av lån synes, liksom beträffande lån från norrländska andelsmejerifonden m. fl. fonder, lämpligen böra ske genom förmedling av hushållningssällskapen, vilka på grund av sin allmänna verksamhet på nu förevarande område torde vara väl lämpade för denna låneförmedling.

Beviljandet av lån till sådana hushållningssällskap, som äro villiga utlämna lån för anläggande av mindre beredningsanstalter, torde kunna anförtros åt kommerskollegium och lantbruksstyrelsen gemensamt. Ärendena böra handläggas efter föredragning av kommerskollegium, särskilt med hänsyn därtill att ansökningar om lån till större anstalter, enligt vad i det följande kommer att föreslås, synas böra utgå från manufakturförslagslänefonden och kommerskollegium har att efter remiss yttra sig över ansökningar om lån från denna fond. Vid lånenas beviljande torde böra bestämmas den tid, inom vilken respektive anläggningar skola vara påbörjade och avslutade.

Räntefoten synes, i likhet med vad fallet är beträffande de flesta av statens länefonder, böra fastställas till 5 procent. Lånetiden bör lämpligen utgöra sju ton år, de två första åren utan kapitalavbetalning samt de därpå följande femton åren

mot återbetalning av en femtondel årligen av det ursprungliga lånebeloppet, såsom vid norrländska andelsmejerifonden.

Åt låneförmedlaren bör överlämnas att inom vissa gränser bestämma villkoren för lånens utbekommande samt säkerheten för återbetalningen. Härom torde böra upprättas lånekontrakt i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gäller för norrländska andelsmejerifonden. Innan lån utbetalas av vederbörande låneförmedlare, bör anstalten ifråga hava avsynats och godkänts av en av kommerskollegium och lantbruksstyrelsen utsedd sakkunnig person, statskonsulenten eller annan.

Beträffande villkoren och bestämmelserna i övrigt för lån från fonden torde i tillämpliga delar kunna upptagas de för norrländska andelsmejerifonden gällande, och hänvisas till de sakkunnigas bilagda förslag i denna del (Bil. III).

Vad de större, mera industriellt anlagda linberedningsanstalterna vidkommer, torde, då staten icke bör belastas med flera lånefonder än vad oundgängligen kräves, statslån för uppförande av dessa böra utgå ur manufakturförslagslånefonden.

— — —.»

Slutligen hava de sakkunniga framställt förslag om anvisande av medel för inkallande från utlandet av instruktörer för linberedningen. De hava härom anfört:

»Lika nödvändigt som åstadkommandet av en effektiv upplysningsverksamhet bland odlarna är ifråga om det sätt, varpå linodlingen bör bedrivas för att lämna största möjliga avkastning, lika viktigt är spridandet av kunskap ifråga om de lämpligaste och mest praktiska beredningsmetoderna och ävenså utbildandet av skickliga linberedare. Det är tack vare den alltigenom insiktsfulla arbetarstammen, som den belgiska linberedningen åstadkommer sin ädla produkt. Inom linberedningen måste det finnas kärlek till yrket och första förutsättningen härför är en grundlig fackkunskap. Det är heller icke möjligt att åstadkomma ett ädelt lin, om ej denna fackkunskap finnes. Vid det myckna arbetet med linet gäller det att kunna arbeta icke allenast väl utan även fort. Svårigen kunna vi här i landet inom kort tid utbilda så yrkeskunniga arbetare, därest icke till förfogande stå instruktörer, som äga förmåga icke allenast att undervisa i konsten att bedöma linet och dess behov av mer eller mindre grad av arbete samt i de handgrepp, som krävas i och för beredningen, utan även äro i stånd att praktiskt och med framstående skicklighet utföra dessa arbeten.

I Belgien finnes den största yrkesskickligheten. Såväl i Irland som i Kanada har man insett betydelsen av vad här i detta sammanhang framhållits, varför också belgiska instruktörer verkat och alltjämt verka därstädes. Det vore tvivelsutan lyckligt, om så kunde anordnas även hos oss. Till en början vore det antagligen tillräckligt, om två till tre med belgiska metoder fullt förtrogna instruktörer bleve genom kommerskollegii försorg anställda. Dessa instruktörer, som torde böra stå under ledning av konsulenten, böra för kortare tid, efter därom hos kommerskollegium gjord framställning, anställas för arbete vid anstalterna. Härjämte kunna de i mån av behov anställas för att biträda vid ordnandet av den upplysnings- eller undervisningsverksamhet med avseende å beredningen av lin, som hushållningssällskapen önska anställa. Instruktörerna böra av vederbörande sökande erhålla fri kost och husrum. Det synes lämpligt, att av allmänna medel lämnas bidrag till dessa instruktörers avlöning, förslagsvis med 6,000 kronor. Medlen torde i mån av

behov bära utanordnas av Kungl. Maj:t efter framställning av kommerskollegium. Därest för instruktörernas anställande skulle erfordras större löneförmåner än de sålunda föreslagna, torde överenskommelse därom bära träffas med den, som önskar biträde av dem.

Förslag till författningsbestämmelser i ämnet har utarbetats av de sakkunniga (Bil. I).»

De sakkunniga hava lämnat en sammanställning över beräknade anslagsbehov för de av dem föreslagna åtgärderna, vilken med bortseende från lånefonden är av följande lydelse:

1. Avlöning åt en extra statskonsulent i odling av spånads- och oljeväxter, under förutsättning att hans bostadsort blir Stockholm	kronor	5,600
men eljest	kronor	5,200
2. Utländsk studieresa för konsulenten	»	3,000
3. Statsbidrag till hushållningssällskapens verksamhet för främjande av inhemsk odling och beredning av lin	»	10,000
4. Statsbidrag till avlöning åt ledare av lintekniska försök samt anställande av dylika vid aktiebolaget svenska linberedningssällskapet	»	10,000
5. Statsbidrag för anställande vid övriga linberedningsanstalter av försök med avseende å beredningen av lin	»	10,000
6. Statsbidrag till avlöning av arbetande instruktörer för linberedningen	»	6,000
Summa kronor		44,600.

Samtliga anslag äro beräknade såsom årliga anslag, med undantag för det under 2 upptagna, utländsk studieresa för konsulenten.

Vid de sakkunnigas betänkande hava såsom bilagor fogats — förutom omförmälda promemoria av direktör Hennig — dels förslag till kungörelse angående statsbidrag till vissa åtgärder för främjande av inhemsk odling och beredning av lin och dels förslag till kungörelse angående allmänna bestämmelser för lån från lånefonden för mindre linberedningsanstalter.

I sitt utlåtande den 8 februari 1919 hava kommerskollegiet och lantbruksstyrelsen yttrat:

»Summan av de nu begärda anslagsbeloppen överstiger med 10,000 kronor det sammanlagda beloppet av de förut beräknade anslagen. Detta har sin grund däri, att de sakkunniga nu begärt statsbidrag dels å 10,000 kronor till avlöning åt ledare av lintekniska försök samt anställande av dylika vid aktiebolaget svenska linberedningssällskapet, dels ock för anställande vid övriga linberedningsanstalter av försök med avseende å beredning av lin med likaledes 10,000 kronor. Båda dessa anslagsäskanden avse försök med avseende å linets beredning. I de sak-

kunnigas ovanberörda promemoria begärdes för denna försöksverksamhet, utan angivande av var den skulle äga rum, endast 10,000 kronor. Mot de sakkunnigas i denna del närmare utarbetade förslag hava ämbetsverken icke något att erinra, särskilt som ett dylikt anordnande av försöksverksamheten kommer att ställa sig högst avsevärt billigare än genomförandet av de förslag i detta avseende, som framlagts i de till grund för ovannämnda riksdagsskrivelse liggande motionerna, men likväl, enligt de sakkunnigas åsikt, kommer att fylla behovet av sådan försöksverksamhet.

De sakkunnigas förslag, att den ifrågasatte statskonsulentens verksamhetsområde bör omfatta odling ej blott av lin utan jämväl av andra spånads- och oljevaxter, finna ämbetsverken lämpligt. Genom en dylik utsträckning av denne konsulentens arbetsfält göres visserligen intrång på statskonsulentens i fröodling verksamhetsområde. Med hänsyn till den vidsträckt omfattningen av den sistnämnde konsulentens arbetsuppgifter synes emellertid en sådan uppdelning icke vara annat än förmånlig.

Ifråga om det närmare utformandet av de bestämmelser, som av de sakkunniga föreslagits för reglering av de olika anslagens användning, torde ämbetsverken i sinom tid bliva satta i tillfälle att yttra sig.

Då ämbetsverken i övrigt icke hava något att erinra i anledning av betänkandet, få ämbetsverken hemställa, att de däri framlagda förslagen måtte vinna Eders Kungl. Maj:ts beaktande.»

I överensstämmelse med den uppfattning, som legat till grund för riksdagens skrivelse i ämnet år 1917, anser jag det vara av vikt, att odlingen av lin inom landet utvecklas. Såsom de sakkunniga framhållit är linet en av våra användbaraste kulturväxter och det har under de sista årens kristid nogsamt visat sig, vilka svårigheter som uppstått genom att vårt land lidit brist på sådana produkter, vilka erhållas av lin, nämligen spånadsvara, olja och kraftfoder. Att den fordom i vårt land vitt utbredda linodlingen under senare tid gått så starkt tillbaka, att den nästan hållit på att aldeles försvinna, har berott på, att konkurrensen från utlandet varit övermäktig. De sakkunnigas utredning synes emellertid giva anledning antaga, att därest linodlingen bedrives på fullt sakkunnigt sätt samt linets upphandling och beredning organiseras annorledes än fordom, en ekonomiskt bärkraftig linodling skall ånyo kunna uppstå i vårt land. Jag vill därför tillstyrka, att åtgärder vidtagas från statens sida för att främja denna odling.

Bland de förslag, de sakkunniga framställt, möter först frågan om upplysningsverksamhet. I den mån sådan upplysning skall meddelas vid lantbruksläroverk, vid småbrukarkurser, genom konsulenter och vandringsrättare m. fl. torde i regel för densamma icke krävas särskilt anslag. Ävenså torde tryckta publikationer i ämnet kunna komma till stånd, utan att för sådant ändamål särskilt anslag behöver äskas av riksdagen.

Departementschefen.

Anställandet av en särskild statskonsulent för spånads- och oljevaxter synes mig icke vara åtminstone för närvarande av behovet påkallad. Den verksamhet, som avsetts skola tillkomma en sådan konsulent, synes kunna till huvudsakliga delar utövas av statskonsulenten i fröodling.

Däremot finner jag förslaget om organiserande genom hushållningssällskapen av vissa åtgärder till linodlingens främjande vara lämpligt och väl ägnat att förverkligas. I detta hänseende har nämnts premiering av linfrö å utställningar, anskaffande och utdelande av utsädesfrö till mindre jordbrukare, åtgärder för uppköp, rensning och spridning av utsädesfrö, anställande av vissa försök och undersökningar m. m. Ett anslag å det härtill föreslagna beloppet av 10,000 kronor synes vara behöfligt. De närmare reglerna för anslaget användning torde framdeles böra meddelas av Kungl. Maj:t efter förslag av vederbörande ämbetsverk.

I likhet med de sakkunniga anser jag det sannolikt, att man genom en på vetenskaplig grund bedriven förädlingsverksamhet kan i fråga om linet lika väl som beträffande övriga kulturväxter vinna högst betydelsefulla resultat. En dylik verksamhet bedrivs lämpligast genom Sveriges utsädesförening, vilken redan år 1918 upptagit förädling av spånads- och oljevaxter bland sina arbeten. Något särskilt anslag för linförädling torde därför icke behövas.

Det är, såsom de sakkunniga också framhållit, lämpligt, att odlingsförsök med lin anordnas såväl vid centralanstalten för jordbruksförsök som ock i viss utsträckning även vid annan statsunderstödd försöksverksamhet. Något särskilt anslag torde icke heller härtill behövas.

Åtminstone i frågans nuvarande läge finner jag mig icke kunna tillstyrka, att statsbidrag anvisas till teknisk försöksverksamhet beträffande linets bearbetning. Det synes mig för närvarande vara mer av behovet påkallat, att de redan i utlandet utexperimenterade och tillämpade metoderna bliva hos oss tillämpade och prövade. I detta hänseende har föreslagits att från utlandet, särskilt Belgien, inkalla instruktörer för linberedningen, vilket uppgives hava med framgång skett annorstädes, när man där velat åstadkomma ett kraftigt uppsving i linodling och linhantering. Jag förordar därför ett anslag till detta ändamål och har ej något att invända mot det föreslagna beloppet av 6,000 kronor.

Slutligen hava de sakkunniga förordat inrättande av en särskild lånefond för mindre linberedningsanstalter. Detta förslag vill jag biträda. Jag anser detta vara en lämplig väg att på ett verksamt sätt

understödja denna näringsgren. Lånefonden bör förvaltas av statskontoret och statslån därur intill ett belopp av högst 150,000 kronor årligen tilldelas hushållningssällskap, som förklarar sig villiga att utlämna lån för anläggande av mindre linberedningsanstalter. För denna lånerörelse hava de sakkunniga uppställt som förebild norrländska andelsmejerifonden, och även jag finner det lämpligt, att linberedningslånen anordnas i nära överensstämmelse med sagda mejerilån. Då emellertid kommerskollegiet och lantbruksstyrelsen icke uttalat sig rörande detaljerna i de sakkunnigas förslag till villkor för lån från fonden utan i stället anfört, att de antoge att de i sinom tid skulle bliva satta i tillfälle att yttra sig angående det närmare utformandet av bland annat dessa bestämmelser, finner jag mig icke böra nu framlägga formulerat förslag till lånevillkor. Vissa huvudbestämmelser torde emellertid böra fastslås, nämligen

att statslån skall beviljas av kommerskollegiet och lantbruksstyrelsen gemensamt;

att lån ur fonden skall löpa med 5 procent ränta;

att sedan lån innehafts under två år från lyftningsdagen, det skall återbetalas under de femton påföljande åren; samt

att linberedningslån icke må av hushållningssällskap beviljas till mer än halva kostnaden för den avsedda anläggningen och ej till något företag med högre belopp än 25,000 kronor.

Denna lånefond bör kunna träda i verksamhet redan innevarande år, enär det är angeläget, att snarast möjligt linberedningsanstalter inrättas för förarbetande av den stora linskörd, som år 1918 frambragtes, delvis med bistånd av åtgärder från statens sida.

På grund av vad jag nu anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till åtgärder för främjande av linodling och linberedning å *extra stat* för år 1920 anvisa ett reservationsanslag av kronor 16,000;

dels besluta, att en särskild fond, benämnd lånefonden för mindre linberedningsanstalter, skall inrättas för understödjande av dylika anstalters anläggande, från vilken fond, som skall förvaltas av statskontoret, statslån må, i mån av tillgång och intill ett belopp av högst 150,000 kronor årligen, tilldelas hushållningssällskap, som förklarar sig villiga att utlämna linberedningslån för anläggande av sådan anstalt;

dels för kapitalökning till denna fond anvisa såsom reservationsanslag

ej mindre å *tilläggsstat* för år 1919 kronor 150,000
än även för år 1920 » 150,000;
dels ock godkänna de av mig föreslagna grunder för lånerörelsen
från ifrågavarande fond samt medgiva, att Kungl. Maj:t må äga utfärda
de ytterligare föreskrifter, som i sådant hänseende må finnas erforderliga.

Till vad föredragande departementschefen sålunda
hemställt, däruti statsrådets övriga ledamöter förenade
sig, behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall och
förordnade, att proposition i ämnet skulle med den
lydelse, bil. — vid detta protokoll utvisar, avlätas till
riksdagen.

Ur protokollet:
Hugo Nordlander.